

Lærebog i erstatningsret

5. udgave

*Bo von Eyben
Helle Isager*

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Lærebog i erstatningsret
5. udgave, 1. oplag

© 2003 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller
mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er
uden forlagets skriftlige samtykke ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Omslaget er tilrettelagt af Morten Højmark
Tryk: Narayana Press, Gylling
Indbinding: Damm's Forlagsbogbinderi, Randers

Printed in Denmark 2003
ISBN 87-574-0846-7

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Lyngbyvej 17
Postboks 2702
2100 København Ø

Telefon: 39 13 55 00
Telefax: 39 13 55 55
e-mail: fl@djoef.dk

Homepage: www.djoef-forlag.dk

Forord

1. udgaven af denne bog udkom i 1990 og var skrevet af *Jørgen Nørgaard* og *Hans Henrik Vagner*. Det er dybt tragisk at tænke på, at begge – i en alt for tidlig alder – er afgået ved døden, siden 4. udgaven af bogen udkom i 1999. Selv om fremstillingen naturligvis er blevet ændret meget fra 1. udgaven til den foreliggende 5. udgave, og selv om *Jørgen Nørgaard* valgte at forlade forfatterkollegiet efter 3. udgaven i 1995, er bogen fortsat præget af deres grundlæggende indsats, der ikke mindst tilførte den en højt påskønnet pædagogisk kvalitet. Bogen videreføres nu af *Bo von Eyben*, der indtrådte som medforfatter ved 2. udgaven i 1993, og *Helle Isager*, der er indtrådt ved denne udgave.

Vi vil naturligvis tilstræbe at fastholde den særlige kvalitet, som *Jørgen Nørgaard* og *Hans Henrik Vagner* bidrog med, men det ville ikke være i deres ånd at nøjes med det. I forsøget på til stadighed at forbedre fremstillingen har vi i denne udgave ændret en del på kapitelinddelingen, således at bogens opbygning formentlig bedre svarer til den rækkefølge, hvori emnerne tages op i undervisningen. I forbindelse hermed har vi udskilt behandlingen af miljøansvaret til et særskilt kapitel; det er – kun – derfor, denne bog indeholder et kapitel mere end 4. udgaven.

Bogen er ført ajour til den 1. juni 2003. Navnlig fremstillingen i kapitel 13 er ændret væsentligt som følge af den store reform af erstatningsansvarsloven i 2001 og den mindre reform i 2003, men også ændringerne af arbejdsskadesikringsloven og af patientforsikringsloven, der blev vedtaget umiddelbart før og efter det nævnte ajourføringstidspunkt, er indarbejdet i fremstillingen. Også enkelte andre afsnit er blevet omarbejdet, herunder navnlig kapitel 12, afsnit 1, om årsagsbetingelsen.

Henvisningerne til retspraksis tilsigter – nu som før – ikke at være udtømmende. Bogens pædagogiske kvalitet ville blive forringet, hvis de hidtidige henvisninger til stadighed blev suppleret med henvisninger til nye domme. Vi har derfor i stedet forsøgt at skønne over dommenes væsentlighed og deres illustrative værdi – og herunder særligt, om omtale af en ny dom som følge heraf kunne erstatte omtale af en ældre dom. Det må dog nok erkendes, at bogen indeholder flere domshenvisninger, end lærebogssigtet strengt taget kan

begrunde. Det kan være en ulempe for de studerende, men vil formentlig omvendt blive påskønnet af praktikere.

Domsregistret og lovsregistret er ført ajour af stud.jur. *Louise Vagner*.

København og Århus, juli 2003

Bo von Eyben og Helle Isager

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1. Grundbegreber og afgrænsning	1
1 Erstatningsretten	1
1.1. Hvad er erstatning?	1
1.2. Erstatningsrettens grundbegreber	3
1.3. Erstatning i og uden for kontraktsforhold	5
1.4. Person- og tingsskade	8
2 Forsikringsretten	10
2.1. Hvad er forsikring?	10
2.2. Forsikringsrettens grundbegreber	12
2.3. Forsikringstyper	13
3 Erstatning og forsikring	15
4 Retskilder og litteratur	20
Kapitel 2. Erstatningsreglernes udvikling, formål og funktion	23
1 Erstatningsreglernes udvikling	23
2 Formål og funktion	26
2.1. Udgangspunktet: Genopretning af tab og prævention ved hjælp af tabsoverflytning	26
2.2. Begrænsninger i trygheden for skadelidte og skadevoldere tabsspredning ved hjælp af forsikring	27
2.3. Erstatningsrettens funktioner i samspillet med forsikring	30
3 Status og perspektiv	35
Kapitel 3. Objektive betingelser for pålæggelse af erstatningsansvar	41
1 Indledning	41
2 Skaden skal have ramt en anden end skadevolderen	42
3 Erstatningsansvar for undladelser	43
4 Objektive ansvarsfrihedsgrunde	44
4.1. Indledning - retsstridighedslæren	44
4.2. Nødværge	47
4.3. Nødret	49
4.3.1. Negotiorum gestio	51

4.5. Samtykke	51
4.5.1. Udtrykkeligt samtykke til en bestemt skade	51
4.5.2. Udtrykkeligt samtykke til risiko for skade	52
4.5.3. Skadelidtes optræden implicerer et samtykke	52
4.5.4. Accept af risiko	53
Kapitel 4. Culpa	57
1. Indledning	57
2. Forsæt og uagtsomhed	59
3. Hvorledes afgøres det, om en person har handlet uagtsomt?	60
3.1. Den klassiske opfattelse	60
3.2. Kritik af den klassiske opfattelse	60
3.3. Hvorledes afgøres det da, om en person har handlet uagtsomt?	61
3.3.1. Indledning	61
3.3.2. Overtrædelse af en forskrift	62
3.3.3. Overtrædelse af en almindelig handlepligt	69
3.3.4. Retspraksis	74
3.3.5. Sædvaner	74
3.3.6. Andre faktorer i uagtsomhedsbedømmelsen	75
4. Variationer i agtsomhedskravet	79
4.1. En objektiv ansvarsfrihedsgrunds tilstedeværelse	79
4.2. Professionsansvar	80
4.3. Ansvar ved idrætsudøvelse	83
4.4. Gæstebudsskader	84
4.5. Skader forvoldt i kådhed	84
4.6. Skader forvoldt af ældre eller handicappede personer	85
5. Bevisbyrden ved anvendelse af culpereglen	86
Kapitel 5. Børns erstatningsretlige stilling	89
1. Indledning	89
2. § 24 a, 1. pkt.	90
2.1. Trafikskader	91
2.2. Legeskader	91
2.2.1. Almindelig leg	91
2.2.2. Farlig leg	92
2.2.3. Almindelig leg/farlig leg	92
2.2.4. Skade på udenforstående tredjemænd	93
2.3. Ildspåsættelse	93
2.4. Piffingerskader	93

2.5. Ansvarsforsikringens rolle i relation til § 24 a, 1. pkt.	94
2.6. Hvor små børn kan man pålægge erstatningsansvar?	95
3. § 24 a, 2. pkt.	95
3.1. »Manglende udvikling hos barnet«	96
3.2. »Handlingens beskaffenhed«	96
3.3. »Omstændighederne i øvrigt«	96
3.3.1. Det skadevoldende barn er dækket af en ansvarsforsikring	96
3.3.2. Det skadevoldende barn er ikke dækket af ansvarsforsikring	97
4. Barnet i den skadelidtes rolle – egen skyld	98
4.1. Analog anvendelse af § 24 a, 1. pkt.	98
4.2. Analog anvendelse af § 24 a, 2. pkt.	99
5. Ansvar for forældre og andre, der har tilsyn med børn	100
5.1. Ansvar over for tredjemand	101
5.2. Ansvar over for barnet selv	102
Kapitel 6. Arbejdsgiverens ansvar for ansatte og disses eget ansvar	105
1. Arbejdsgiverens ansvar – principalansvaret	105
1.1. Indledning – principalansvarets begrundelse	105
1.2. Hvem er arbejdsgiveren ansvarlig for?	106
1.3. Arbejdstagerens handling	109
1.4. Hvem bærer principalansvaret?	111
1.5. Den skadegørende handling tilknytning til tjenesten	113
1.6. Det offentlige principalansvar	115
2. Den ansattes eget erstatningsansvar	116
2.1. Ansvar over for tredjemand	116
2.1.1. Kort om EAL § 19, stk. 3	117
2.1.2. EAL § 23, stk. 1	117
2.1.3. EAL § 23, stk. 2	118
2.2. Ansvar over for arbejdsgiveren	119
Kapitel 7. Objektivt ansvar	121
1. Indledning	121
2. Veje mod ansvarsskærpelse, som ikke er pålæggelse af objektivt ansvar	124
2.1. Skærpelse af culpabedømmelsen	124
2.2. Omlægning af bevisbyrden for culpa	127
2.3. Ansvar for selvstændigt virkende hvervtagers fejl	128

3. Pålæggelse af ulovbestemt objektivt ansvar	134
3.1. Indledning	134
3.2. Skader forvoldt ved udgravninger og piloteringer	135
3.3. Skader forvoldt ved brud på forsyningsledninger – rækkevidden af dommene U 1983.866 H og U 1983.895 H ..	138
3.4. Materialesvigt/teknisk svigt	146
3.5. Arbejdsgiveres ansvar for arbejdsskader	148
3.6. Afslutning	152
Kapitel 8. Ansvar for motorkøretøjer	155
1. Indledning	155
2. Den geografiske begrænsning	157
3. Begrebet »motordrevet køretøj«	158
4. Den ansvarspådragende begivenhed	160
4.1. Færdselsuheld	160
4.2. Eksplosion og brand	162
5. Den ansvarlige personkreds	162
5.1. Udlånte motordrevne køretøjer	164
5.2. Udlejede motordrevne køretøjer	164
5.3. Motordrevet køretøj bestilt til udførelse af et bestemt arbejde ..	165
5.4. Motordrevet køretøj indleveret til reparation mv.	165
5.5. Motordrevne køretøjer indleveret til opbevaring	165
5.6. Stjålne motorkøretøjer og „ureglementeret“ benyttelse af motorkøretøjer	166
6. Medvirken og gensidig skadeforvoldelse	166
6.1. Skadelidtes medvirken ved færdselsuheld,	167
hvori kun ét motorkøretøj er impliceret	167
6.1.1. Den ikke-motoriserede tilskadekomnes krav	167
6.1.1.1. Personskade (og erstatning for tab af forsøger) ..	167
6.1.1.2. Tingsskade	170
6.1.2. Den motoriserede tilskadekomnes krav	170
6.2. Sammenstød mellem motorkøretøjer	171
6.2.1. Personskade (og erstatning for tab af forsøger)	172
6.2.2. Tingsskade	173
7. Den lovpligtige ansvarsforsikring	174
8. Processuelle bestemmelser	177

Kapitel 9. Ansvar for skader voldt af dyr	179
1. Indledning	179
2. Mark- og vejfredsloven	179
3. Danske Lovs regler om ansvar for skader forvoldt af dyr	180
4. Hundeloven	183
Kapitel 10. Miljøskader	185
1. Baggrunden for miljøerstatningsloven	185
2. Det ulovbestemte ansvar for miljøskader	187
3. Miljøerstatningsloven	192
3.1. Området for det objektive ansvar	192
3.2. Ansvarets omfang	196
3.3. Regulering af ansvaret i øvrigt	199
4. Jordforureningsloven	200
Kapitel 11. Anden lovgivning om skærpet erstatningsansvar	205
1. Indledning	205
2. Jernbaner	205
3. Luftfart	207
4. Starkstrøm	208
5. Atomanlæg (nukleare anlæg)	209
6. Andre regler om objektivt ansvar	210
Kapitel 12. Årsagsforbindelse og adækvans	215
1. Årsagsforbindelse	215
1.1. Indledning	215
1.2. Sondringen mellem nødvendige og tilstrækkelige betingelser ..	217
1.3. Beviskrav og bevisbyrde	220
2. Adækvansproblemer	224
2.1. Retspraksis om adækvans	230
2.1.1. Forløbet frem til initialskaden	231
2.1.1.1. Tredjemands handling	231
2.1.1.2. Skadelidtes egen handling	231
2.1.2. Forløbet fra initialskade til følgeskade	232
2.1.2.1. Sædvanlige følgeskader	232
2.1.2.2. Usædvanlige følgeskader	232
2.1.2.3. Tredjemands handling	235
2.1.2.4. Skadelidtes handling	237

3. Konkurrerende skadesårsager og beslægtede problemer	237
3.1. "Normalbaggrunden" – og begrebet en færdig skade	237
3.2. Konkurrerende skadesårsager	239
3.2.1. Konkurrence mellem to ansvarsbærende årsagsfaktorer	239
3.2.2. Konkurrence mellem en ansvarsbærende og en casuel årsagsfaktor	240
3.3. S sammensatte skadesårsager – skaden kan ikke opdeles	241
3.4. S sammensatte skadesårsager – men skaden kan opdeles	244
Kapitel 13. Skade og erstatning	245
1. Indledning	245
2. Tingsskade	246
2.1. Værditab	247
2.1.1. Totalskade	247
2.1.2. Delskade	249
2.2. Driftstabs- og afsavnserstatning	250
2.3. Andre tab	251
2.4. Kan andre end den direkte skadelidte få erstatning?	251
3. Personskade	255
3.1. Indledning	255
3.2. Erstatnings- og godtgørelsesposterne efter EAL	257
3.2.1. Helbredelsesudgifter og andet tab (EAL § 1, stk. 1, og § 1 a)	257
3.2.1.1. Helbredelsesudgifter	257
3.2.1.2. »Andet tab«	258
3.2.2. Tabt arbejdsfortjeneste (EAL § 2)	259
3.2.3. Svie og smerte (EAL § 3)	263
3.2.4. Varigt mén (EAL § 4)	264
3.2.5. Erstatning for erhvervsevnetab (EAL §§ 5-9)	266
3.2.5.1. Fastsættelse af årsløn (EAL § 7)	267
3.2.5.2. Fastsættelse af erhvervsevnetabsprocenten (EAL § 5)	269
3.2.5.3. Kapitalfaktoren (EAL § 6)	271
3.2.5.4. Erstatning til børn under 15 år (EAL § 8)	271
3.2.5.5. Nedsættelse af erhvervsevnetabs erstatningen (EAL § 9)	272
3.2.6. Forsørgertabs erstatning (EAL §§ 12-14) og overgangsbetøb til efterladte (EAL § 14 a)	272
3.2.6.1. Forsørgertabs erstatning til ægtefælle eller samlever (EAL § 13)	273

3.2.6.2. Forsørgertabs erstatning til børn (EAL § 14)	275
3.2.6.3. Den erstatningsberettigede personkreds i øvrigt (EAL § 12)	277
3.2.6.4. Overgangsbetøb til efterladte (EAL § 14 a)	277
3.2.7. Godtgørelse for tort (EAL § 26)	278
3.2.8. Godtgørelse til efterladte (EAL § 26 a)	279
3.3. Erstatning og godtgørelse ved forudbestående lidelser og ved "mellekommende" død mv.	280
3.3.1. Forudbestående lidelser	281
3.3.1.1. Méngodtgørelse	281
3.3.1.2. Erhvervsevnetabs erstatning	281
3.3.2. "Mellekommende" død m.v.	282
3.4. Generelle spørgsmål vedrørende erstatning og godtgørelse for personskade	284
3.4.1. Forholdet til anden kompensation	284
3.4.2. Genoptagelse	286

Kapitel 14. Særlige erstatningsordninger	289
1. Indledning	289
2. Erstatning efter lov om arbejdsskadesikring (ASL)	290
2.1. Dækningsområde	292
2.2. Arbejdsskader	293
2.3. Ydelser	296
2.4. Ansvar efter almindelige erstatningsregler	297
2.5. Sikringsordningen	300
3. Patientforsikring	300
3.1. Indledning	300
3.2. Patientforsikringsloven (PFL)	303
3.2.1. Dækningsområde	303
3.2.2. Afgrænsningen af erstatningsberettigende skader	304
3.2.2.1. Ansvarsprincipper	304
3.2.2.2. Nærmere om erstatningskriterierne	306
3.2.2.3. Særligt om erstatning til forsøgspersoner mv.	309
3.2.3. Erstatningskravet	310
3.2.4. Forsikringsordningen	311
3.3. Erstatningskrav efter almindelige erstatningsretlige regler	311
4. Lægemiddelskadeordning	312
5. Lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser (VOL)	313

Kapitel 15. Skadelidtes medvirken	317
1. Indledning	317
2. Hvorfor har man en almindelig regel om skadelidtes medvirken (egen skyld)?	318
3. Hvilke momenter indgår ved vurderingen af skadelidtes medvirken?	319
3.1. Culpa over for egne goder	319
3.2. Størrelsen af skadelidtes uagtsomhed	320
3.3. Skadelidtes alder og sjæleligt abnorme personer	322
3.4. Handlingernes farlighed	322
3.5. Egen skyld-brøken	323
3.6. Årsagsforbindelse og adækvans	323
4. Passiv identifikation	323
4.1. Afledede krav	324
4.2. DL 3-19-2	325
4.3. Andre erstatningsansvarlige hvervgivere og forskellige færdselssituationer	325
4.4. Begravelsesudgifter og forsørgertabserstatning	326
4.5. Hundebesiddere	326
4.6. Børn – forældre	326
5. Egen skyld-vurderingen, når skadevolderen er ansvarlig efter en strengere regel end culpareglen	327
5.1. Skadevolderen er ansvarlig efter en regel om præsumptionsansvar	328
5.2. Skadevolderen er ansvarlig efter en regel om objektivt ansvar	328
6. Skadelidtes medvirken, når skadelidte som skadevolder ville være ansvarlig efter strengere regler end culpareglen	329
7. Skadevolderen er – og skadelidte ville som skadevolder være – omfattet af strengere regler end culpareglen	329
8. Gensidig skadeforvoldelse	330
9. Afgrænsningsspørgsmål	331
9.1. Medvirken eller inadækvate (følge)skader?	332
9.2. Medvirken eller manglende kausalitet?	333
9.3. Samtykke (og accept af risikoen) eller medvirken?	334
Kapitel 16. Flere erstatningsansvarlige	335
1. Forholdet over for skadelidte	335
1.1. Indledning	335
1.2. Den almindelige regel om solidarisk ansvar	336
1.3. Undtagelser fra det solidariske ansvar	337

Forholdet mellem de solidarisk ansvarlige medbyrdes (regresproblemet)	338
1.1. Regresspørgsmålet, hvis der ikke foreligger ansvarsforsikring (eller hvis alle skadevolderne er dækket af en ansvarsforsikring)	339
1.2. Regresspørgsmålet, hvis en eller flere af (men ikke alle) skadevolderne er dækket af en ansvarsforsikring	341
1.3. Regresregler i særlovgivningen	343
1.4. Regresaftaler	344
1.5. Regressens gennemførelse	345

Kapitel 17. Erstatning for skade, der er dækket af forsikring	347
1. Indledning	347
Hovedreglen om bortfald af erstatningsansvar (EAL § 19, stk. 1)	347
2. Undtagelserne til reglen om ansvarsfrihed	351
2.1. Skader der forvoldes forsætligt eller ved grov uagtsomhed (EAL § 19, stk. 2, nr. 1)	351
2.2. Skader, der forvoldes ved udøvelse af offentlig eller erhvervsmæssig virksomhed eller virksomhed, der kan ligestilles hermed (EAL § 19, stk. 2, nr. 2)	355
2.3. Ansvar efter færdselsloven, luftfartsloven og soloven (EAL § 21)	357
3. Forsikringsselskabets regresret (EAL § 22)	358
3.1. EAL § 22, stk. 1	358
3.2. EAL § 22, stk. 2	359
Arbejdstageransvaret, hvis skaden er dækket af forsikring (EAL § 19, stk. 3)	360

Kapitel 18. Den almindelige lempelsesregel	363
1. Indledning	363
2. Lempelse hvis ansvaret er urimeligt tyngende (EAL § 24, stk. 1, 1. led)	364
3. Lempelse under ganske særlige omstændigheder (EAL § 24, stk. 1, 2. led)	368
4. Lempelse ved skadelidtes medvirken (EAL § 24, stk. 2)	368
5. Lempelse ved gensidig skadeforvoldelse	369

Kapitel 19. Erstatningskravet	371
1. Pengekrav	371
2. Kapitalerstatning	371
3. Erstatningskravets opståen og forfaldstid	372
4. Forældelse	373
4.1. Forældelsesfristen	373
4.2. Afbrydelse af forældelsesfristen	377
5. Renter	377
6. Efterbetaling	379
7. Overførelse mv. af erstatnings- og godtgørelseskrav	380
7.1. Tingsskade	380
7.2. Personskade	380
7.2.1. Kreditorforfølgning	380
7.2.2. Overdragelse	381
7.2.3. Arv	382
7.2.4. Ægtefælleskifte	383
8. Beskatning	383
9. EAL's præceptivitet	384
Domsregister	385
Lovregister	401
Stikordsregister	407

Fortegnelse over anvendte – gennemgående – forkortelser

- HÅKAN Andersson I:* Håkan Andersson, Skyddsändamål och Adekvans (1993).
- HÅKAN Andersson II:* Håkan Andersson, Trepartsrelationer i skadeståndsrätten (1997).
- AD:* Ansvarandør-Societetes Domssamling.
- AL:* Lov om arbejdsskadesikring.
- AL-kommentar:* Preben K. Hansen og Leif Rasmussen, Arbejdsskadesikringsloven med kommentarer (2003).
- A-vinding Kruse I:* Anders Vinding Kruse, Erstatningsretten, 5. udg. (1989) – under medvirken af Jens Møller.
- A-vinding Kruse II:* Anders Vinding Kruse, Advokatansvaret, 6. udg. (1990).
- B:* Byrettsdom (og underrettsdom).
- betænkning I:* Betænkning nr. 679/1973 om erstatning for tab ved personskade og tab af forarbejdet.
- betænkning II:* Betænkning nr. 829/1978 om lempelse af erstatningsansvar m.v.
- betænkning III:* Betænkning nr. 976/1983 om udmåling af erstatning ved personskade og tab af forarbejdet.
- betænkning IV:* Betænkning nr. 1383/2000 om revision af erstatningsansvarsloven m.v.
- betænkning V:* Betænkning nr. 1412/2002 om godtgørelse til efterladte ved dødsfald.
- bryde Andersen:* Mads Bryde Andersen, EDB og ansvar (1988).
- DL:* Danske Lov.
- Dufwa:* Bill W. Dufwa, Flera Skadeståndsskyldiga (1993).
- EAL:* Erstatningsansvarsloven.
- EAL-kommentar:* Jens Møller og Michael S. Wiisbye, Erstatningsansvarsloven med kommentarer, 6. udg. (2002).
- FAL:* Forsikringsaftaleloven.
- Familieforsikring:* Jørgen Gawinetski og Henning Jønsson, Familieforsikring, 4. udg. (2001).
- FD:* Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling.
- FL:* Færdselsloven.
- Forvaltningsret, Almindelige emner:* Forvaltningsret, Almindelige Emner, 3. udg. (1997).
- FL:* Folketingstidende.
- Gomard I:* Bernhard Gomard, Forholdet mellem erstatningsregler i og uden for kontraktforhold (1958).
- Gomard II:* Bernhard Gomard, Børns erstatningsansvar (1980).
- Gomard III:* Bernhard Gomard, Moderne erstatningsret (2002).
- Gomard, Status:* Bernhard Gomard, Status i Dansk Erstatningsret. Udviklingen i retning af objektivt ansvar (Festskrift för Curt Olsson, 1989, s. 51-68).
- Gomard og Wad:* Bernhard Gomard og Ditlev Wad, Erstatning og godtgørelse (1986).